

Diskutovaná inkluze ve školách a její dopad do knihoven

Autor: Mgr. Helena Hubatková Selucká

Číslo: roč. 3, č. 4/2017

Rubrika: Objevujeme

Klíčová slova:

knihovny, školství, programy, sociální integrace, osoby se specifickými potřebami, inkluze

Článek se zaměřuje na projevy integrace a inkluze ve školách a v knihovnách v posledních letech a nabízí cestu, jak se přiblížit sociální integraci v současné školské i společenské situaci.

Úvod

Od začátku školního roku 2016/2017 vstoupila v platnost novela Školského zákona 561/2004 Sb.[1], která stihla vyvolat již před svou platností velkou diskusi a obavy mezi speciálními i běžnými pedagogy, politiky i rodiči. A je tomu tak dodnes. Misky vah se přiklání tu na stranu zastánců, tu na stranu odpůrců. V tomto článku se však zaměříme ne na hodnocení přínosu tohoto opatření, ale na shrnutí změn, které přineslo, a na jejich možný dopad na knihovny.

Integrace a inkluze

Na začátku stojí dva pojmy: integrace a inkluze, pro knihovny spíše terminologicky postavený integrační a inkluzivní přístup k návštěvníkům knihoven. Rozdíl mezi oběma pojmy bývá často hodně zastřený a rozdíly jsou patrné spíše v terminologii pedagogické než knihovnické. Z prvního, pedagogického pohledu obsahuje pojem integrace přístupy a způsoby začleňování dětí se specifickými potřebami – SP (v pedagogické terminologii uváděny dříve jako děti se speciálním vzdělávacími potřebami – SVP) – do hlavního proudu vzdělávání. Má různé stupně: od speciálních škol přes speciální třídy v běžných školách až po individuální začlenění žáka se SVP do běžné školy. Oproti tomu inkluze pracuje s myšlenkou začlenění všech dětí do běžných škol. *„Zjednodušeně řečeno, integrace vyžaduje větší přizpůsobení dítěte škole, zatímco inkluze se víc snaží přizpůsobit edukační prostředí žákům.“*[2] Integrace je pojem déle užívaný, se změnou české legislativy se častěji setkáváme s pojmem inkluze. **Co se změnilo a nezměnilo s novelou Školského zákona je přehledně shrnuto v tabulce**[3]:

Výsledkem integrace, která se v českém prostředí objevuje od 90. let minulého století, a následně inkluze by mělo být dosažení sociální integrace, což je vnímáno jako nejvyšší úroveň socializace.[4]

Z pohledu knihovníka

Podíváme-li se na problematiku očima knihovníků z praxe, setkáme se dosud častěji s přístupem integračním než inkluzivním. Je běžnou praxí, že knihovníci pořádají programy pro třídy dětí se SP. Další v řadě jsou programy pro skupiny dětí z „majority“ a dětí se SP, při nichž mají děti možnost poznat specifika druhé skupiny a naučit se vzájemně spolupracovat. Druhý typ programu se blíží více inkluzivnímu přístup. To je však spíše model vzdělávacích programů pro školy, které jsou v knihovnách realizovány. Máme-li dosáhnout inkluzivního přístupu i mimo tento typ programů, ~~vypadalo by to asi tak, že by všechny programy byly přístupné všem, tedy i dětem a dospělým se SP.~~

U každého programu by byl uveden kontakt na „knihovníka-asistenta“, který zajistí komunikaci a kontakt s osobou se SP, která by se programu chtěla zúčastnit, a následně tuto skutečnost vykomunikuje i s přednášejícím konkrétního programu.

Je otázkou, jak se inkluzivní směr ve školství projeví v knihovnách. Většina dětských knihovníků zná žáky, kteří navštěvují jejich programy, a zná jejich specifika (doména spíše menších knihoven), tudíž se nový směr může projevit spíše na začátku školního roku, kdy mohou do tříd vstoupit noví žáci. Je pak na pedagogy či asistenty, aby informovali knihovníka o takové změně, a na knihovníky, aby ve spolupráci s pedagogem, asistentem či dalšími, jež osloví, připravil program, respektive jeho aktivity i ve směru žáka se SP, který „přibyl“ do třídy. Na druhou stranu jsou dětské knihovny jednou z nejvíce „přizpůsobivých“ profilací v knihovnách a často již během probíhajícího programu se dokáží adaptovat na potřeby žáků. Obecně platí, že žádný školní kolektiv nemá všechny žáky na stejné úrovni schopností, dovedností a postojů. A z tohoto pohledu by se nemusela přicházející inkluze projevit žádným zásadním způsobem. Jisté ale je, že z hlediska snahy české společnosti dosáhnout sociální integrace bude do budoucna nutné, aby se knihovny více a více vzdělávaly v oblasti práce s uživateli se SP a dokázali jim nabídnout rovný přístup, tak jak jej deklaruje Knihovní zákon.

Jak upravit programy pro osoby se specifickými potřebami v knihovnách

Chce-li knihovna otevřít část (všechny) programy osobám se SP, je nutné nejdříve zmapovat si potřeby dané cílové skupiny. Zvolit cílovou skupinu může být jednoduché, neboť se bude knihovna obracet na organizace, které danou skupinu osob zajišťují a sdružují v daném regionu. Odtud už je krátká cesta zjistit, o jaké programy je zájem a které naopak v nabídce chybí. Tím se vracíme k první větě, zdali zpřístupnit všechny programy nebo jen některé. To už závisí na konkrétní knihovně. Platí pravidlo, že jakmile se podaří zpřístupnit první programy, nebude problém zpřístupnit takto všechny. Nicméně má-li knihovna širokou nabídku programů, stojí za zvážení, jestli na základě předchozí domluvy nabídnout osobám se SP jen některé.

Druhým způsobem je možnost obrátit se přímo na čtenáře knihovny, o jaké programy by měli zájem. Jakmile navážeme tento prvotní kontakt, je nutné pro každý program takto nabízený zvolit osobu, knihovníka-asistenta, na kterého bude možné se obrátit, bude-li osoba se SP chtít program navštívit. Ta nejenže bude informována o potřebách osob se SP, ale i o možnostech knihovny. Tyto znalosti se dají získat formou školení, kontaktem s danou cílovou skupinou nebo studiem odborné literatury. Knihovnicko-asistent zajistí rezervaci míst v první řadě pro osobu se SP a její případný doprovod, bezbariérový přístup do knihovny, doplňkové materiály k programu (besedě) upravené pro potřeby osoby se SP (text v Braillově písmu, silnější a větší černotisk, popis ppt prezentace s obrázky, hmatové předměty apod.), případně další požadavky, které osoba se SP bude mít (např. tlumočnicka znakového jazyka). Nedílnou součástí je informování přednášejícího, že na jeho programu budou osoby se SP, a společné domlouvání se na postupu úpravy programu. To nemusí být ale jen na bedrech knihovníka či přednášejícího, pomoci opět může organizace zastřešující osoby se SP, škola pro žáky se SP nebo některý se čtenářů, osob se SP (nebo jeho rodič), který může s převodem textů pomoci. Při úpravě programu je vždy nutné brát zřetel na věkovou skupinu, pro niž je program určený a která se na program chystá. Ať už jsou účastníci se SP jakkoliv postižení, musíme respektovat primárně jejich fyzický věk, následně mentální věk. I když má osoba se SP projevy jako dítě staršího školního věku, ale je to dospělý, musíme s ním jako s dospělým jednat a takto mu uzpůsobit program. Nevíme-li jak na to, není nic jednoduššího než se zeptat – asistenta, rodiče či speciálního pedagoga. Veškerá komunikace probíhá jako s každým jiným čtenářem, který chce náš program navštívit.

Závěr

Bylo by možné požádat o názor odborníky zastupující jednotlivé tábory pro i proti inkluzivnímu vzdělávání ve školách, rodiče i knihovníky, ale vytvořit si objektivní názor není možné. Nejen z důvodu, že vzorek dotázaných by musel být značně velký, ale proto, že **jestli bude mít novela přínos či nikoliv, bude možné posoudit, až odroste ze škol celá generace žáků**. Oni budou ti, na nichž bude možné pozorovat, jestli se změní přístup k lidem se SP v celé společnosti. A kromě školy a jejích opatření bude nutné zohlednit i působení rodiny a společnosti, které zaujmou ke změnám ve školství stanovisko a budou je přenášet na své děti. **A právě zde mohou udělat velký krok pro inkluzi právě knihovny a jejich zaměstnanci.**

Zdroje

- [1] Školský zákon. [online]. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky. (C) 1.9.2017 [cit. 25.10.2017]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>>.
- [2] EVJÁKOVÁ, Radka. Rozdílný význam pojmů integrace a inkluze. *Zskola*. [online]. (C) 4. 9. 2015 [cit. 25.10.2017]. Dostupné z: <<https://www.zkola.cz/rodice/vybirameskolu/deti-se-spec-potrebami/Stranky/Rozdilny-vyznam-pojmu-integrace-a-inkluze-.aspx>>.
- [3] Co se (ne)mění ve vzdělávání dětí s handicapem od září 2016. [online]. *Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání*. (C) 2017 [cit. 25.10.2017]. Dostupné z: <<https://cosiv.cz/wp-content/uploads/2016/06/Co-se-nemeni.pdf>>.
- [4] Sociální integrace. [online]. *Wikipedie*. (c) 6.10.2017 [cit. 25.10.2017]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Soci%C3%A1ln%C3%AD_integrace>.

Citace

HUBATKOVÁ SELUCKÁ, Helena. Diskutovaná inkluze ve školách a její dopad do knihoven. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. roč. 3, č. 4/2017 [cit. 2017-12-06].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/inkluze.
ISSN 2336-727X.